

НЕ МАЄМО ПРАВА ЗАБУТИ...

Валентина МАЦКОВА

День пам'яті жертв голодоморів – щорічний національний пам'ятний день в Україні, що припадає на четверту суботу листопада. Сьогодні, коли від початку голодомору минає 87 роки, ми маємо для себе чітко зрозуміти: головною, неперехідною цінністю для нас є власна держава. Бо лише здобуття Україною незалежності та демократичний шлях, який ми обрали, є надійною гарантією того, що це ніколи не повториться. І хоч більше 20 країн визнали голод в Україні 1932 – 33 рр. геноцидом української нації, однак це питання досі викликає запеклі дискусії серед істориків та політиків. Тому сьогодні просто необхідно озвучити окремі факти про ці трагічні події.

У 2006 році Верховна Рада офіційно визнала Голодомор 1932 – 33 років геноцидом українського народу. За законом, публічне заперечення Голодомору вважається протиправним, але покарання за такі дії не уточнюється.

Однак серед істориків та політиків немає єдиної думки щодо того, чи можна вважати Голодомор геноцидом у юридичному значенні цього слова, закріпленому в Конвенції ООН про запобігання злочину геноциду і покарання за нього. При цьому «батько Конвенції про геноцид», доктор Рафаель Лемкін, який власне і вигадав цей термін, у 1953 році сказав, що «винищеня української нації» – це «класичний приклад геноциду». Та терміну «геноцид» немає в документах ООН, ЮНЕСКО і ПАРЄ, присвячених Голодомору. У резолюції Європарламенту від 2008 року Голодомор названо «жахливим злочином проти народу України та людяності». Документ також містить посилання на Конвенцію ООН про геноцид. За твердженням російського уряду, це була спільна трагедія держав, що входили до складу СРСР.

Голодомор визнали геноцидом українців 23 держави: Австралія, Андорра, Аргентина, Бразилія, Грузія, Еквадор, Естонія, Іспанія, Італія, Канада, Колумбія, Латвія, Литва, Мексика, Парагвай, Перу, Польща, Словакія, США, Угорщина, Чехія, Чилі, а також Ватикан як окрема держава. Дві третини опитаних українців підтримували визнання Голодомору актом геноциду українського народу. Проти цього висловилися 22% опитаних.

Через брак достовірних демографічних даних того періоду чисельність втрат серед українців оцінюють дуже по-різному: від 1,8 до 7,5 і навіть 10 млн. Однак більшість фахівців нині сходяться на думці, що прямих жертв Голоду було 3-3,5 млн. У рішенні Київського апеляційного суду щодо винуватців Голодомору вказано число 3,9 млн. Згідно з окремими даними, Україна втратила чверть свого населення.

У 1932–33 роках масовий голод був також на Поволжі і Кубані (де жило багато етнічних українців), у Білорусі, на Південному Уралі, в Західному Сибіру і Казахстані. Найбільше українців загинули у сучасних Харківській, Київській, Полтавській, Сумській, Черкаській, Дніпропетровській, Житомирській, Вінницькій, Чернігівській, Одеській областях та в Молдові, яка тоді була складом УРСР.

Близько 81% загинили від голоду в Україні були українцями, 4,5% – росіянами, 1,4% – євреями, 1,1% – поляками. Серед жертв було також багато білорусів, болгар та угорців. Дослідники відзначають, що розподіл жертв Голодомору за національністю відповідає національному розподілу сільського населення України.

За даними С. Кульчицького, восени 1932 року в Україні було майже 25 000 колгоспів, яким влада висунула завдання зібрати хлібозаготівлі. Попри це, 1500 колективних господарств зуміли виконати ці плани і не потрапили під каральні санкції, тому смертельного голоду на їхніх територіях не було.

Перші згадки про Голодомор у пресі. Першим про голод в СРСР повідомив англійський журналіст Малкольм Магерідж у грудні 1933 року, пише дослідник Станіслав Кульчицький. У трьох статтях в газеті Manchester Guardian журналіст описав свої гнітючі враження від поїздок Україною та Кубанню, розповівши про голод серед селян. Магерідж засвідчив масову загибель селян, однак не назвав конкретних цифр. Після першої ж його статті радянська влада заборонила іноземним журналістам їздити по вражених голодом територіях країни.

У березні сенсаційні відкриття Магеріджа спробував заперечити кореспондент «Нью-Йорк Таймс» у Москві Волтер Дюранті. Його замітка називалася: «Росіяни голодують, але не вмирають від голоду». Коли про проблему почали писати інші американські газети, Дюранті підтвердив факт масових смертей від голоду. Він відомий також тим, що єдиний з іноземних журналістів взяв інтерв'ю в Йосипа Сталіна та отримав Пуліцерівську премію за свою діяльність. В Україні деякі активісти вимагали, щоб Пуліцерівський комітет посмертно відібрав у Дюранті цю престижну журналістську нагороду, однак цього не відбулося.

Саме слово «голодомор» вперше з'явилося в друкованих працях українських емігрантів у Канаді та США в 1978 році. У СРСР на той час історикам дозволяли лише говорити про «труднощі з продовольством», але не про голод.

Із вуст партійного високопосадовця це слово вперше прозвучало в грудні 1987 року. Тоді перший секретар ЦК КПРС Володимир Шербицький, виступаючи на урочистостях з нагоди 70-ліття УРСР, визнав факт голоду 1932 – 33 років.

Коли про цю тему почали дискутувати дедалі відвертіше, у 1990 році ЦК Компартії України дозволив публікацію книжки «Голод 1932 – 1933 рр. в Україні: очима істориків, мовою документів». За словами Станіслава Кульчицького, справжній тираж видання був усього 2,5 тис. примірників і воно стала бібліотечним раритетом. А в 2006 році, за часів президента Ющенка, СБУ розсекретила понад 5 тисяч сторінок державних архівів.

Натуральні штрафи. У селян, які не вкладалися в плани хлібозаготівель і боргували державі зерно, конфісковували будь-яке інше продовольство. Воно не зараховувалося як сплата боргу і було лише каральним заходом. Політика натуральних штрафів мала змусити селян здати державі начебто приховане від неї зерно, якого насправді не було. Спочатку каральним органам дозволяли відбирати лише м'ясо, сало і картоплю, однак згодом вони взялися і за інші продукти тривалого зберігання.

Федір Коваленко з села Лютенька Гадяцького району на Полтавщині розповідає: «У листопаді і грудні 1932 року забрали все зерно, картоплю, все забрали, навіть квасолю, і все те, що було на горіщі. Такі дрібні були сушені груші, яблука, вишні – все забрали». Ніна Карпенко з села Мацківці Лубенського району Полтавщини, розповідає, що в селі досі пам'ятають людей, які від імені влади відбирали у своїх сусідів харчі.

У грудні 1932 року другий генсек ЦК КП(б)У Станіслав Косіор доповідав Сталіну: «Найбільший результат дає застосування натуроштрафів. За корову і свиню нині колгоспник і навіть одноосібник міцно тримаються». На Поволжі та Північному Кавказі натуральні штрафи застосовувалися лише епізодично.

Має місце так званий Закон «про п'ять колосків». У серпні 1932 року під приводом того, що «розкудлачені» селяни та «інші антисоціальні елементи» розкрадають вантажі з товарних поїздів та колгоспне і кооперативне майно, Сталін запропонував новий репресивний закон про охорону державного майна. Закон передбачав за такі порушення розстріл

з конфіскацією майна, а за пом'якшуючих обставин – 10 років ув'язнення. Засуджені не підлягали амністії. За каральним документом закріпилася народна назва «закон про п'ять колосків», оскільки винним у розкраданні державного майна фактично був кожен, хто без дозволу зібрав на колгоспному полі кілька колосків пшениці. За перший рік дії нового закону за ним засудили 150 000 осіб. Закон діяв до 1947 року, однак пік його застосування припав саме на 1932 – 33 рр.

У 1920 – 30-х роках газети регулярно публікували списки районів, сіл, колгоспів, підприємств чи навіть окремих осіб, які не виконували планів із заготівлі продовольства. На боржників, які потрапили на ці «чорні дошки» (на противагу до «червоних дошок» – списків пошани), накладали різноманітні штрафи і санкції, аж до прямих репресій проти цілих трудових колективів. У роки голоду потрапляння села на «чорну дошку» означало вирок його жителям. Право вносити села і колективи до такого списку мали обласні представництва ЦК Компартії України за поданням районних і сільських осередків. Іншими словами, формально це була ініціатива знизу. Система «чорних дошок», окрім України, діяла також на Кубані, Поволжі, Донщині, Казахстані – територіях, де жило багато українців.

Одним із найжахливіших явищ цього важкого періоду був канібалізм. Свідки Голодомору розповідають про випадки, коли доведені до відчаю селяни їли тіла своїх чи сусідських померлих дітей. Цей канібалізм, як пишуть угорські дослідники Агнес Варді та Стівен Варді з Дюкейнського університету, сягнув межі, коли радянський уряд... почав друкувати плакати з такою пересторогою: «Істи власних дітей – це варварство». За деякими даними, за канібалізм під час Голодомору засудили понад 2500 людей...

Цю важку і трагічну інформацію під час години пам'яті «Із присвятою замордованим голодом...» озвучили студенти 11-ТОк групи Фахового коледжу Кременецької ОГПА ім. Тараса Шевченка зі своїм груповим керівником Віталієм Писаренком та ведучими Вікторією Голуб і Марією Сухомлин. Оформлення аудиторії взяла на себе Євгенія Ткачук.

На виховній годині в 21-ТОк групі (керівник Сергій Колісецький) на тему «Невиплакані сльози України» звучали поезії про Голодомор у виконанні Максима Білосевича та Вікторії Ганжі. Їх підтримали студенти Фахового коледжу, які проживають в гуртожитках, темою «Голодомор – біль у серці всієї України», де поезії зачитали Діана Ковальчук (11-Дк) та Олеся Притула (21-Мк).

Студенти 31-Мк-Рк групи (керівник Надія Найчук) провели виховну годину до дня пам'яті жертв Голодомору рід назвою «Україна пам'ятає». Ведуча Тетяна Потапчук та її колеги Ангеліна Сімора, Олена Шушвар, Марія Софіянчук, Ірина Левчук читали вірші і разом з одногрупниками виконали пісню «Молитва за Україну».

Вихованці Валентини Мацкової з 21-Мк, Рк групи провели свій захід в іншому форматі: вони відвідали бібліотеку ім.Юліуса Словацького, де прослухали лекцію на тему «Голодомор очима бібліотеки», проведеною письменником, лауреатом Міжнародної премії ім.Уласа Самчука Сергієм Синюком, та долучилися до бесіди про твори волинських письменників, у яких описуються події років Голодомору.

Другокурсники 21-Дк групи (керівник Людмила Богута) провели виховну годину на тему «Заморені голодом», в ході якої Ірина Петрук та Ангеліна Зарицька розповіли про факти та події Голодомору; Аліна Латурицька Аліна та Ірина Притула декламували вірші; Ірина Панасюк та Анна Яцюк зачитували уривки творів про Голодомор; всі присутні переглядали відеоролики озвученої тематики. Їхні ровесники з 21-Ф групи з керівником Іриною Беловою підготували і провели виховний захід «Геноцид українського народу», під час якого інформацією про болючі сторінки нашої історії ділилися Наталія Бацьків, Максим Ширма та ведучі дійства Марія Кратасюк і Назар Кметь.

Під час виховного заходу «Голодомор... Гірка історія злочинів у 31-Дк групі (груповий керівник Надія Сабран) студенти Єлизавета Чумадевська та Іоанна Скоропляс разом зі своїми колегами озвучили спогади, почуті від своїх рідних та близьких про Голодомор. Вели програму Людмила Трачук і Христина Риндик.

У 31-ТОк групі в рамках вшанування пам'яті жертв Голодоморів відбулася виховна година у формі бесіди з груповим керівником Наталією Яцюк «Голодомор: передумови та наслідки». Студенти проаналізували історичні події, що передували геноциду українського народу 1932 – 1933 років, обговорили твори художньої літератури, присвячені цій темі, вивчили статистику та ознайомилися із спогадами людей, які пережили жахіття.

Груповий керівник 41-Фк групи Ольга Бончик зорієтувала своїх вихованців на сумну статистику: спрямуванням виховної години вони обрали тему «Скільки їх, ...жертв Голодомору?». Четвертокурсники спеціальності «Дошкільна освіта» зі своїм керівником Ольгою Цимбалюк провели виховну годину на тему «Голодомор 1932 – 1933 рр. – геноцид українського народу», під час якої зачитували спогади прабабусь та дідусів, які були очевидцями цього страшного періоду, а також переглядали відеоматеріали. До перегляду відеоматеріалів на ютуб-каналі «Історія без міфів» долучилися і першокурсники спеціальності «Образотворче мистецтво» (груповий керівник Богдана Гуменюк) у ході виховного заходу «Про важливість пам'яті про жертви Голодомору».

Кандидат історичних наук Віталій Галішевський виступив із тематичною лекцією перед студентами 11-Мк та 11-Дк груп (керівники Олена Новик і Тетяна Романюк) під час виховної години «Голгофа голодної смерті». Лекцію завершили поетичні виступи юних читців Олеси Притули, Анастасії Слободян, Діани Мартинюк (11-Мк) та Мар'яни Карпець, Юлії Петронюк, Тетяни Сендецької (11-Дк).

Зовсім творчо підійшли до висвітлення інформації про ці чорні сторінки історії рідного народу студенти 41-Мк групи під керівництвом Світлани Федюри, які підготували тематичну інсценізовану виставу з участю самодіяльних акторів Валентини Яник, Насті Загребельної, Діани Лабунець, Софії Коваль, Лідії Кузьмич, Дарії Сульжик, Марії Кравчук, Артура Зорича, Ілони Михальчук, ведучих Андріана Москалюк, Івана Петріва та солістки Дарії Сульжик, яка завершила дійство піснею «Свіча».

У нас, українців є традиція: коли людина помирає, запалюють свічку, щоб душа летіла при світлі і знайшла свій прихисток у потойбіччі. А, оскільки, у 1933-му померлих ніхто не світив свічки, то душі їхні досі неприкаяні і не можуть опікуватися нами. В пам'ять про українців, які загинули від голодомору 1933 року, всі свідомі громадяни України запалюють Свічку Пам'яті.

Наш найсвятіший обов'язок сьогодні – зберегти пам'ять про всіх, хто не дожив, не долюбив, пам'ять про живих і ненароджених. Ніхто не має права про це забути...